

ETNOPLURALIZMUS VERSUS MULTIKULTURALIZMUS

VÁLTOZATOK A KOLLEKTÍV IDENTITÁSRA

KISS LAJOS ANDRÁS

Az utóbbi évtizedek karakterisztikus társadalomtudományi, politikafilozófiai irodalmában a multikulturalizmus szerepéhez és értékéhez kapcsolódó diskussziók a toplista élén találhatók.¹ A politika- és államelmélet, a szociológia, a filozófia, a pedagógia különféle területein dolgozó szakemberek számára ma már megkerülhetetlen feladat, hogy szembesüljenek a sokszínű és sokkultúrájúvá lett világ tényeivel, illetve állást foglaljanak vagy akár megoldási javaslatokkal is előálljanak az összefoglalóan multikulturalizmusnak nevezett jelenséghez köthető problémák sokaságával kapcsolatban. A szakembereken túl vélhetően azokat az embertársainkat sem hagyják hidegen ezek a kérdések, akik egyszerűen csak odafigyelnek a körülöttünk zajló – és látható módon egyre kevésbé kiismerhető – társadalmi-politikai folyamatokra. A konszenzusképes válasz megfogalmazása nem könnyű feladat, mivel már az indulásnál nehézséget jelent, hogy a multikulturalizmus kategóriája mellett a szakirodalomban, illetve a publicisztikában gyakran találkozhatunk olyan kifejezésekkel is, amelyeket a szerzők – bizonyos megszorításokkal – általában a multikulturalizmus szinonimájaként használnak. Gondoljunk az olyan fogalmakra, mint interkulturalizmus, hibrid- vagy transzkultúra stb. A fogalmaknak ez a túlburjánzása számos félreértésre adhat okot, még akkor is, ha némi leegyszerűsítéssel kijelenthetjük: a különféle kulturalizmusok csaknem minden változatát a multikulturalizmus aleseiteinek tekinthetjük, hiszen a legfontosabb kérdésfelvetések és a pozitív megoldásokat megfogalmazó válaszok lényegében minden esetben egy irányba mutatnak. Más a helyzet az *etnopluralizmus* fogalmával.

KIK AZ ETNOPLURALISTÁK?

Noha az etnopluralizmus kategóriájának jelentéstartalma – legalábbis látszólag – a globalizálódott világunk szinte ugyanazon dilemmáira reflektál, amelyekkel a multikulturalizmus iránt elkötelezett szerzők is igyekeznek megbirkózni, az etnopluralizmusnak nevezett felfogás képviselői ugyanazokra a kérdésekre rendszerint radikálisan eltérő válaszokat adnak, mint az imént említett irányzatok teoretikusai.

Az etnopluralizmus álláspontjának legalaposabb feldolgozása az osztrák/német filozófus és filmesztéta, Martin Lichtmesz nevéhez fűződik, aki öt évvel

¹ Lásd bővebben: Kiss Lajos András: Az intoleráns multikulturalizmus. *Kommentár*, 2023/4. és JENÉI Teréz – Kiss Lajos András: A multikulturalizmus dilemmái – egység és sokféleség a harmadik évezred küszöbén. *Acta Academiae Nyíregyhaziensis* 2. szerk. KERÜLŐ Judit, Nyíregyházi Egyetem, Nyíregyháza, 2018.

az Új Jobboldal etnopluralista

ezelőtt *Etnopluralizmus. Kritika és védelem* címmel vakos könyvet jelentetett meg, amelyben az Új Jobboldal „ellen-multikulturalizmusa” felfogásának legfontosabb kérdéseivel szembesíti az olvasót.² Azt mindenképpen szükséges jelezni, hogy az etnopluralizmus fogalma nem Martin Lichtmesz invenciója, hiszen ez a kategória már több évtizeddel ezelőtt megjelent a politikatudományban. Mindezt bekalkulálva akkor is bátran kijelenthető, hogy a német ajkú Új Jobboldal (Neue Rechte) fiatal nemzedéke egyik legtehetségesebb képviselőjének számító Lichtmesz munkája a legalaposabb feldolgozása ennek az átfogó kérdéskörnek, amelyben a szerző saját álláspontja kifejtése során folyamatosan reflektál az utóbbi fél évszázad számos újjobboldali szerzőjének etnopluralizmussal kapcsolatos állásfoglalására is. A bevezetőben Lichtmesz néhány könnyen érthető példával szemlélteti, hogy az etnopluralizmushoz rendszerint ellenségesen viszonyuló szerzők miben látják a fogalom mögött rejlő tartalom lényegét: „Én becsülöm az idegen kultúrákat, csak azt akarom, hogy ne a szomszédomban telepedjenek le.” Vagy: „Engem nem zavarnak az idegenek, amíg ott maradnak, ahová tartoznak.” Lichtmesz ugyan elismeri, hogy ezekben a leegyszerűsítő magyarázatokban van némi igazság, de munkája további fejezeteiben több szempontból is árnyalja ezt a szimplifikáló értelmezést, és számos megfontolandó érvet sorakoztat fel az imént idézeteknél jóval differenciáltabb, konszenzusképes etnopluralizmus-értelmezés mellett.

Történetileg nézve az etnopluralizmus fogalma először a német Új Jobboldal egyik szellemi atyjának tekintett német-dán politikafilozófus, Henning Eichberg 1973-ban megjelent munkájában tűnt fel. Eichberg elsősorban a Konrad Lorenz által kidolgozott, a szociális viselkedés mintázataiként elhíresült elméletére támaszkodva úgy vélte, hogy a népek alapvetően homogén közösségek, és csak a lassú, organikus fejlődés elvét képesek befogadni, ami azt jelenti, hogy az egymástól eltérő kultúrával, nyelvvel, vallással, történelmi múlttal stb. rendelkező népközösségeket mindig bizonyos távolság választja el egymástól. Ha ez a távolság megszűnik, a nemzeti identitás semmivé foszlik, és nincs többé lehetőség a „mi és az ők” megkülönböztetésére. Fontos látni, hogy Eichberg elvetette a rassz fogalmát, és a kulturális, illetve mentális különbségek meglététére helyezte a hangsúlyt. Ugyanakkor a nyugati értelmiségiek azon humanisztikusnak gondolt törekvését, hogy az úgynevezett „elmaradott népeket” bármi áron hozzásegítsék ahhoz, hogy felzárkózzanak a fejlett világ életszínvonalához s mindenben a nyugati világ erkölcsi és politikai értékrendjét kövessék, minden jó szándéka ellenére is elhibázott politikának tekintette, hiszen ez az igyekezet végső soron a nem európai népek kultúrájának megsemmisülését eredményezné. Lichtmesz így kommentál ezzel kapcsolatban:

„Ebben a kontextusban az etnopluralizmus éppenséggel az Európa-centrizmus ellenfogalma. Az *etnopluralizmus nem jelent mást, mint a népek sokféleségének és az egymástól eltérő kulturális identitások faktumának elismerését*, illetve kiütkeresést abból a mindent homogenizálni szándékozó mentális univerzalizmus fogságából, amelybe az Európa-centrizmus be szeretné zárni a világot.”³

A német szociológus és publicista, Thomas Wagner röviddel Eichberg 2017-ben bekövetkezett halála előtt meglátogatta a dániai Odensében élő filozófust, és egy rövid interjút készített vele. Eichberg a városnak azon a részén lakott, ahol a lakosság összetétele mindennek nevezhető, csak éppen homogénnek nem. „Keresztények, muszlimok, bevándorlók, alkoholproblémával küzdő emberek, úgynevezett normális polgárok és egyetemisták élnek itt egymás mellett [...] A legtöbb kollégája igyekszik elköltözni a város előkelőbb negyedeibe – még a baloldali gondolkodásúak is! –, mondja Eichberg. De ő mégis ragaszkodik ehhez a városrészhez, mert szereti a nyitottságot és a környék sokszínűségét.”⁴

² Martin LICHTMESZ: *Ethnopluralismus. Kritik und Verteidigung*. Antaios, Schnellroda, 2020.

³ Uo. 277.

⁴ Thomas WAGNER: *Die Angstmacher. 1968 und die Neue Rechten*. Aufbau, Berlin, 2017. 289.

Az 1989/90-es rendszerváltást megelőző években Eichberg egyaránt küzdött a szovjet „harcocsi-imperializmus” és az amerikai „Coca-Cola-imperializmus” ellen. Mindenesetre az már az imént idézett interjúból is jól érzékelhető, hogy Eichberg felettébb összetett személyiségű gondolkodó volt, akit reménytelen vállalkozás lenne politikai szempontból az egyik vagy a másik a táborba sorolni. Thomas Wagner a következőképpen foglalja össze Eichberg élete utolsó szakaszának szellemi hitvallását: „Manapság Eichberg már az antiautoritárius

Egység a sokféleségben – Charles le Brun festménye nyomán Louis Surugue: *Európa különböző nemzetei* (1720) (Harvard Art Museums)

Az Alain de Benoist által alapított újjobboldali GRECE (Groupement de recherche et d'études pour la civilisation européenne) jelképe, a breton kereszt

szocialisták közé sorolja magát. Tagja annak a Dán Szocialista Néppártnak (Socialistisk Folkeparti), amely 2011 és 2014 között a Dán Szociáldemokrata Párt koalíciós partnereként tevékenykedett a parlamentben. Eichberg 1970-ben még a következőképpen fogalmazta meg politikai krédóját: »A nemzet mindek előtt.« Ez azt jelenti, hogy konfliktushelyzetekben az egyes embernek meg kell hajolnia a közösség magasabb rendű akarata előtt. Azonban az 1968-as diáklázadások szelleme nem hagyta érintetlenül Eichberg világnézetét sem. Mint sok mindenki másban, benne is életre kelt a lázadás ösztöne, amely nála elsősorban a jobboldali konzervatív gondolkodás megújításnak szándékában öltött testet. Legfontosabb tézisei a következők voltak: »Az átpolitizálandó bázis mozgósítása, letről építkező forradalmi demokrácia, egy új szocialista jellegű nemzettudat kialakítása, rendszerellenzékeség, állandó éberségre kondicionált harckészültség.«⁵ Martin Lichtmesz úgy látja, hogy Eichberg etnopluralista álláspontja végtelenül egyszerű elveken nyugszik, s így hangzik: hagyják végre a népeket békén, hogy mindennapjaikat a saját maguk által megteremtett kulturális keretek között éljék. Szerencsés lenne, ha a népek egyaránt kiszabadulhatnának mind az imperialista neokolonializmus, mind pedig a globalista függés fogságából, mivel ez maga után vonná a diszkriminációtól, az ellenségeskedéstől, a háborútól, a kirekesztéstől és a népek között ma még fennálló kellemetlen kapcsolatok minden formájától való megszabadulást. Mind a sovénizmustól, mind az autoriter nacionalizmustól mentes felfogás lehetne a népek közötti ideális kapcsolat fundamentuma, amely különbözne mind a marxista, mind pedig a népieskedő (*völkisch*) szocializmustól.⁶

Franciaországban az Új Jobboldal (Nouvelle Droite) szervezeti kiépítésére és ideológiai fundamentumainak kidolgozására jó néhány évvel, több évtizeddel korábban került sor, mint az egykori NSZK-ban. A francia Új Jobboldal legjelentősebb teoretikusa minden kétséget kizáróan Alain de Benoist, aki eddigi élete során közel száz könyvet publikált. Ami az általa képviselt etnopluralizmust illeti, a francia gondolkodó hat évtizedet felölelő hatalmas életművében bizonyos hangsúlyeltolódások időről időre megfigyelhetők. A lényeg azonban változatlan: az organikus közösségek preferálása a mesterkélt, azaz a fentről lepillantó, öntelt értelmiségi elitek által kreált művi identitásokkal szemben. Az olyan univerzalista világnézetek, mint a dogmatikus marxizmus, a liberalizmus és – sokak számára meglepőnek tűnő módon – a kereszténység éles kritikája és a legváltozatosabb egalitárius ideológiák elutasítása szerves része Alain de Benoist gondolkodásának. Razmig Keycheyan az egyik írásában mindezt a következőképpen foglalja össze: »Alain de Benoist nem egyszerűen csak antikapitalista, hanem keresztényellenes is. Szerinte a kereszténység az »antikvitás bolsevizmusa«, és egyben radikálisan egalitárius felfogás, amelyben Isten mindenkit egyenlő méltósággal ruház fel. Krisztus voltaképpen Szent Pál, Marx és Lenin előhírnöke.«⁷

Tegyünk egy kis kitérőt, és jegyezzük meg, hogy Alain de Benoist mindig is különös vonzalmat érzett a kereszténységet megelőző, úgynevezett primordiális tradíció, a kelta és germán paganizmus, illetve a politeizmus különféle változatai iránt. Véleménye szerint a pogány vallások az »értékek politeizmusára« szavaznak, és jobban tisztelik a népek különbözőségét, mint a monotheista vallások. Ezért a »toleráns etnopluralizmus« számára is inkább ebbe a tradícióba érdemes kapaszkodni. Benoist keresztényellenes jobboldalisága nem példanélküli. A német konzervatív forradalmárok »utolsó mohikánja«, Armin Mohler az 1980-as években egyik interjújában arról beszélt, hogy már gyermekkorában is ellenszenvesnek találta a kereszténységet, és idővel ki is lépett a protestáns vallási közösségből. »A kereszténység számomra ellenség, és az az igazság, hogy én már a *Konzervatív forradalom* című munkámban kimondtam: egy önmagát komolyan vevő kereszténység csakis baloldali lehet. Manapság, folytatta Mohler különösnek tetsző okfejtését, az egyetlen létező baloldali impulzust – miután a marxista univerzalizmus megszűnt létezni és

5 Uo. 48.

6 LICHTMESZ: *Ethnopluralismus*. I.m. 281.

7 Lásd bővebben: Razmig KEYCHAN: *Alain de Benoist, du néofasisme à l'extrême droite 'respectable'. Enquête sur une succès story intellectuelle*. <<https://shs.cairn.info/revue-du-crieur-2017-1-page-128?lang=fr>>.

a munkásmozgalom is halott – a kereszténységből szolgálják fel számunkra. Ez olyan marxizmus, amit aztán keresztény szósszal öntenek le.”⁸

Visszatérve, első pillanatra bizonyosan meglepőnek tűnhet, de Benoist nemcsak a kereszténységet, hanem a modern, nemzeti alapokon nyugvó identitást is elutasítja. Ugyanis a nemzeteszmet és a nacionalizmust a modern individualizmus és szubjektivizmus sajátos változatának tekinti. Azaz: a nacionalizmus mindenekelőtt a kollektív politikai identitás instrumentalizálása, amely a nemzetet mindenek fölé helyezi. „Pedig a nemzet csak a különféle politikai identitások egyike” – írja, s mint olyan, ráadásul sajátosan modern. „Ez voltaképpen kollektív absztrakció, amelyhez direkt módon kötődünk, csoport vagy testületi közvetítettség nélkül. Ilyenformán, tűnjön ez bármennyire is paradox állításnak, a nemzetnek és a nacionalizmusnak individualista gyökere van.”⁹ Benoist az egyik írásában Louis Dumont nacionalizmuskritikáját idézi, amely szerint a nemzeteszme voltaképpen „rejtőzködő” individualizmus.¹⁰ De ha Benoist egyaránt elutasítja a szélsőséges individualizmust, a liberális kozmopolitizmust, a kereszténységet, az egalitárius eszmék legkülönbözőbb formáit, a modern nacionalizmust, akkor a közösségi identitások mely formái tűnnek elfogadhatónak a számára? Korántsem könnyű egyértelmű választ adni erre a kérdésre. Annyi azért bizonyossággal állítható, hogy a regionális identitást szinte mindig pozitív kontextusban emlegeti. A *Kulturális forradalom jobbról* című, csak német nyelven megjelent munkájában a következőképpen fogalmaz. „Én mindig helyeslő módon viszonyulok a regionalizmushoz. És ez még azokra a törekvésekere is igaz, amelyek az autonómia elérését tűzik ki célul (ami persze nem tévesztendő össze azokkal a mozgalmakkal, amelyek a függetlenséget tűzték zászlajukra).”¹¹ A regionalizmus azonban sohasem lehet öncél, és nem állhat szemben a kollektív összetartozás élményének más, ugyancsak autentikus formáival. Az a régió, amely ráébred önmaga identitására, *per definitionem* autonómnak tekintendő, hiszen jellegzetes, csak rá érvényes tulajdonságokkal rendelkezik. Minden politika, amely hozzásegít ennek a sajátlagos identitásnak a megtalálásához, legalábbis ebből a szempontból, jó politikának nevezhető.

A jobboldali etnopluralizmusnak léteznek a Benoist-féle felfogástól eltérő, egészen radikális s nem túlzottan diskurzusbarát változatai is. Manapság az Új Eurázsia-elmélet ismert orosz teoretikusát, Alekszandr Dugin tekintik ezen irányzat legfontosabb képviselőjének. Dugin érvelése látszólag éppen fordítottja annak, mint amit a liberális gondolkodóktól megszokhattunk. Ugyanis szerinte a jogok valódi hordozója nem az individuum, hanem a közösség. Az egyén csak a mindenkori közösség akcideneciája. Ugyanakkor Dugin megkülönbözteti egymástól az úgynevezett organikus (autentikus) és mesterséges (inautentikus, művi) közösségeket. Organikus közösség lehet például egy vallási, törzsi vagy nemzeti közösség, míg mesterséges, illetve természetellenes közösségnek tekinthető a melegek vagy a transzneműek közössége. A természetellenes közösségekről nem is érdemes komolyan beszélni, mondja Dugin. Ami az organikus közösségeket illeti, az orosz filozófus úgy látja, hogy az ilyen közösségekben élő individuumoknak teljesen alá kell vetniük magukat a föléjük rendelt közösség szabályainak. Az egyik munkájában teljes őszinteséggel fogalmazza meg bizarr álláspontját: „Egy afrikai törzs számára az eurázsiai mondializmus azt jelenti, hogy minden további nélkül ragaszkodhatnak hagyományaikhoz. Például a kannibalizmushoz (amennyiben ez a hagyományuk részét képezi). Ugyanez vonatkozik a beavatás intézményének elismerése tekintetében is [...] Ha a szóban forgó afrikai törzs más vallásra, illetve kulturális modellre szeretne áttérni, akkor legyen joga ennek megfelelően dönteni. Ennek az afrikai törzsnek csak az lenne megtiltva, hogy kárt

a nemzet
mindenek előtt

8 Lásd bővebben: Claus LEGGEWIT: *Der Geist steht rechts. Ausflüge in die Krise der Union*. Rotbuch, Frankfurt am Main, 1989. 200.

9 Lásd bővebben: Pierre-André TAGUIEFF: *Sur la Nouvelle droite*. Descartes & Cie., Párizs, 1994. 258.

10 Vö. Louis DUMONT: *Tanulmányok az individualizmusról*. ford. FOGARASSY Miklós, Tanulmány, Pécs, 1998. 18–19.

11 Alain de BENOIST: *Kulturrevolution von rechts* [1985] Jungeuropa, Drezda, 2017. 114.

okozzon az eurázsiai birodalomnak, és ezzel annak stratégiai bázisát a levegőbe röptse, illetve az, hogy a törzs tagjai hamburgert vegyenek és fogyasszanak, a pálmakunyhóikban Michael Jacksont hallgassanak, továbbá az úgynevezett »emberi jogok« nevében álmodozzanak a szabadpiaci viszonyok bevezetéséről.¹² Azaz, a rockzene ugyan tiltva van számukra, de ha éppen ahhoz van kedvük, akár meg is ehetik egymást. Martin Lichtmesz könyve utolsó fejezeteiben maga is elismeri, hogy az etnopluralizmusnak különféle változatai vannak. Ezek többsége a »józan ész« szabályaihoz igazodó, moderált álláspontot képvisel, míg természetesen léteznek egészen szélsőséges nézetrendszerek is. Ezek egyikét Lichtmesz is az imént idézett Dugin sajátos, eurázsiai ihletésű etnopluralizmusában látja megjeleníteni. Lichtmesz a következőképpen fogalmaz: »Az orosz filozófus, Alexander Dugin »negyedik politikai elmélete« egyaránt meg kívánja haladni a kommunizmust, a fasizmust, illetve a liberalizmust. Ez az elmélet számos olyan (kultur)relativista elemet tartalmaz, amely néha a teljes abszurditásba csap át. Az univerzalizmus iránti elkötelezettségéből fakadóan, mondja Dugin, a nyugati gondolkodás alapvetően »etnocentrikus« és »rasszista«. Az egyetlen kivétel talán Johann Gottlieb Herder. Dugin egészen odáig megy, hogy kijelenti: »Minden nyugati ember rasszista«.¹³ Jól érzékelhető, hogy Dugin, noha egyrészt élesen bírálja a nyugati világ progresszív köreiben meglehetősen népszerűsége szert tett, a multikulturalizmus változatainak tekintett »posztkoloniális gondolkodás« és a *subaltern studies* képviselői által megfogalmazott »erőtlen és feminin« társadalomkritikát, mégis, a lényegét illetően ő ugyanúgy a nyugati világ kiátkozásánál köt ki, mint azok, akiket ellenfeleinek tekint. Lichtmesz ezzel szemben azt mondja, hogy a nyugati kultúra eurocentrizmusának visszautasítása – amivel részben maga is egyetért – azért mégsem jelentheti azt, hogy ettől kezdve az európai ember számára a mazochizmusig fajuló öngyűlölet lenne az egyetlen hiteles opció.

MULTIKULTURALIZMUS ÉS ANTIRASSZIZMUS

De nézzük meg most a másik oldal, az imént említett multikulturalizmus szélsőséges változatának érvelését!

Ennek elkötelezettjei leginkább a volt gyarmatosítók által elnyomott és megalázott népek és kisebbségek kiszolgáltatott pozíciójából értelmezik a világ minden baját, és – mintegy az áldozat szerepébe helyezkedve – egy alternatív világtörténelmet mesélnek el számunkra. Az általuk felkínált narratívában az európai fehér (ráadásul maszkulin) kultúra képviselői »genetikusan és generikusan« igazságtalanok és intoleránsak az Európán kívüli kultúrákkal szemben, mivel folyamatosan saját civilizációs kánonjaikat kérik rajtuk számon, aminek az érintettek nem vagy csak nagyon deficit formában tudnak eleget tenni. Az amerikai és nyugat-európai egyetemen oktató tudósok szemében nagyon progresszívnek tűnik az a normatív követelmény, miszerint a nyugati társadalmak polgárainak mindent meg kell tenniük, hogy a harmadik világban élő embertársaink megőrizhessék tradicionális életformájukat és értékrendjüket. Ez az álláspont számos közösségelvű évrre támaszkodhat, továbbá rendszerint hivatkozik az ősidők óta beágyazott életmódok értékére. Ezek ugyan nagyon szép gondolatok, de kritikátlan alkalmazásuk a való életben abszurd következményekkel járhat.

Mert nézzük csak! Az *emberi képességek, női emberek* című írásában Martha Nussbaum, a »feminista posztkolonializmus« szélsőséges formája iránt elkötelezett francia néprajzkutató bizarr okfejtésével illusztrálta a multikulturalizmusban rejlő veszélyeket.¹⁴ Az egyik tudományos konferencián például

kulturális és
a civilizációs
különbségek

12 Idézi: Vladimir IVANOV: *Alexander Dugin und die rechtsextremen Netzwerke. Fakten und Hypothesen zu den internationalen Verflechtungen der russischen neuen Rechten.* ibidem, Stuttgart, 2007. 28.

13 LICHTMESZ: *Ethnopluralismus.* I.m. 283. Vö. Kiss Lajos András: A geopolitika misztikus megalapozása Alekszandr Dugin politika- és államelméletében. *Jog, Állam, Politika*, 2018/1.

14 Martha NUSSBAUM: *Menschliche Fähigkeiten, weibliche Menschen = Uő: Gerechtigkeit oder das gute Leben.* Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1999. 180.

Autonómia –

A Breton Nemzeti Párt választási plakátjai 2022-ben (X)

kijelentette, hogy Indiában az angol gyarmati uralom idején bevezetett kötelező himlőoltás tönkretette a gyógyító istennő, Sitala Dévi kultuszát (tudniillik himlőjárványok idején az indiaiak ehhez az istennőhöz imádkoztak, tőle remélve segítséget), minek következtében a gyarmatosítók egy fontos kulturális értékétől fosztották meg az őslakosokat. Ekkor a konferencia egyik résztvevője (talán éppen én) megjegyezte, hogy talán mégiscsak jobb lehet egészségesnek, mint betegnek lenni. És mindenképpen kívánatosabb életben maradni, mint meghalni. Erre az ellenvetésre a következő hűvös válasz érkezett az előadó részéről: a nyugati orvostudomány csak az olyan bináris oppozíciókban tud gondolkodni, mint betegség–egészség, élet–halál. De ha hajlandók vagyunk lemondani erről a szemellenzős gondolkodásról, megérthetjük az indiai kultúra belső értékeit. Ekkor a konferencia egyik prominens résztvevője, [a brit marxista történész – *A szerk.*] Eric Hobsbawm hozzászólásában a jelenlévők emlékeztetébe idézte, hogy a feltétlen hagyománytisztelet nevében számos történelmi bűnt követek el az évezredek során, utolsó példája „az árja germán kultúra értékeire” hivatkozó német nemzetiszocializmus volt. Eric Hobsbawm hozzászólása hatalmas káoszba fulladt, és a teremben tartózkodó, többségükben a multikulturalizmus iránt elkötelezett tudósok – nyilván a nyugati kultúra központi értékének számító tolerancia nevében – azt követelték, hogy Hobsbawm azonnal hagyja el a termet.¹⁵ Véleményem szerint a fenti példák jól szemléltetik, hogy mind az etnopluralizmus, mind pedig a multikulturalizmus extrém formái egyaránt abszurd és embertelen következtetésekhez vezethetnek.

Az etnopluralizmus ellen megfogalmazott vádak meglehetősen változatos formákat öltenek, de a leggyakrabban elhangzó ellenérv úgy szól, hogy valójában ez is rasszizmus, legfeljebb nem a biológiai, hanem a kulturális és a civilizációs különbségek abszolutizálására épít. Étienne Balibar és Immanuel Wallerstein közösen írt, közel fél évszázaddal ezelőtt megjelent *Rassz, nemzet osztály* című könyvük első fejezeteiben viszonylag részletesen tárgyalják az

15 A bekezdésben elmondottak bővebb interpretációját és kifejtését lást bővebben: Kiss Lajos András: *Pillérek törmelékein*. Liget Műhely, Bp. 2023. 97–118.

Régiók Európája –
Székely zászló
a magyar Országházon
(Wikimedia Commons)

ügynevezett „neorasszizmus” problematikáját. A francia filozófus szerint egy újfajta rasszizmus van születőben, amely ahhoz a dekolonizációs folyamat-hoz köthető, amelyben fordított irányú népmozgások figyelhetők meg. Azaz, immáron nem a gyarmatosítók költöznek ki a (volt) gyarmatokra, hanem a harmadik világ népessége vándorol be elsősorban a volt gyarmattartó országokba. Ma már az emberiség látszólag egyetlen politikai térben helyezkedik el, de az újjászületett rasszizmus mégis kettészakítja a világot – mondja. Mint fogalmaz, ideológiai értelemben ez már egy „rasszok nélküli rasszizmus, egy olyan rasszizmus, amelynek domináns érve nem a biológiai öröklődés determinizmusára, hanem a kulturális különbségek egymásra visszavezethetetlen [irréductibilité] tézisére épül. Az effajta rasszizmus látszólag nem az állítja, hogy az egyik nép vagy embercsoport fölötte állna a másiknak, hanem csak a frontok, az életmódok és a létező tradíciók eltörlésének veszélyeire figyelmeztet, azaz: ezt inkább már megkülönböztető rasszizmusnak kellene nevezni.”¹⁶ Ez a kritika semmiképpen sem igaz az etnopluralizmus mérsékelt változataira, sem az Alain de Benoist, sem pedig a Martin Lichtmesz által képviselt álláspontra. Egyébként Alain de Benoist évtizedek óta folyamatosan jelzi a rasszizmussal való éles szembenállását. Munkáiban számos antirasszista érvet fogalmaz meg, amelyek közül most csak kettőt szeretnék megemlíteni. Az első érve a rasszizmus logikai, illetve episztemológiai abszurditását célozza meg. A *Nouvelle Droite 2000* című írásának antirasszista érvét a következőképpen

16 Étienne BALIBAR – Immanuel WALLERSTEIN: *Race, nation, classe. Les identités ambiguës* [1988] Éditions La Découverte, Párizs, 1997. 32–33.

lehetne összefoglalni: az emberi fajnak rendszerint három alfaját (rasszát) szokás megkülönböztetni: az európai, a mongoloid és a fekete-afrikai alfajokat. Vagyis a glóbusz minden lakója, azaz az összes ember ezen három alfaj valamelyikébe tartozik. Ha valaki valamilyen hierarchiát szeretne közülük felállítani, akkor ehhez minimális feltételnek kellene lennie, hogy az illető egy negyedik, az imént említett három alfaj fölött elhelyezkedő „magasabb rendű alfajhoz (vagy inkább fajhoz?)” tartozzon. Azonban nyilvánvaló, hogy ennek a feltételnek senki sem tud megfelelni, ezért aztán mindenki kizárólag csak a „saját rasszhovatartozásából kiindulva” tudja elvégezni ezt a hierarchizálást, ami eleve hiteltelenné teszi ezt a próbálkozást.¹⁷ Egy másik interjújában arra a kérdésre, hogy „Ön tehát valóban elítéli a rasszizmust?”, a következő választ adta: „Én a rasszizmus minden formáját elítélem, kivétel nélkül. Természetesen beleértve azokat is, amelyek az »antirasszizmus« álarca mögé bújnak.”¹⁸ Itt mindenképpen érdemes megemlíteni, hogy a francia Új Jobboldalhoz meglehetősen kritikusan viszonyuló eszmétörténész, Pierre-André Taguieff ebben a vonatkozásban ugyanúgy gondolkodik, mint Benoist. *Az előítélet ereje. A rasszizmus és annak megduplázott változatai* című könyvében ő is azt mondja, hogy a hisztérikus és militáns antirasszizmus, amely az oszthatatlan egyetemesség nevében a különféle kollektív identitások között meglévő minden különbséget el szeretne törölni, maga is a fanatizmus és az intolerancia eminens formája.¹⁹

IDENTITÁRIUS JÖVŐ

Visszatérve Martin Lichtmesz könyvéhez, az osztrák filozófus kereszténység megítélésével kapcsolatos álláspontja jóval visszafogottabb, mint amivel Armin Mohler és Alain de Benoist munkáiban találkozhatunk, sőt Lichtmesz kifejezetten elismerőleg beszél a zsidó-keresztény tradíció korokon átívelő erejéről, amely napjainkban sem veszítette el aktualitását. Igazság szerint erről a kérdésről nem az *Etnopluralizmus* című könyvében, hanem a 2014-ben megjelent – a Heidegger utolsó interjújában foglaltakra utaló – *Már csak egy isten menthet meg bennünket?* című munkájában fejt ki álláspontját.²⁰ Ennek a négyszáz oldal terjedelmű könyvnek a mondanivalóját lehetetlen néhány mondatban hitelesen összefoglalni. Egy rövid megjegyzést azért most mégis megkockáztatok. Lichtmesz szerint a zsidó-keresztény tradíciót „egy összetartozó egészként” szükséges megújítani. Vagyis a keresztény univerzalizmus értékeinek megőrzése mellett legalább ennyire fontos odafigyelnünk az Ószövetség mondanivalójára is, amelyben Isten a zsidó népet időről időre kemény szavakkal figyelmezteti identitása megőrzésének szükségességére. Ezekből az intelmekből a ma emberének is tanulnia kell, mondja Lichtmesz, hiszen kiélezett szituációkban, például azokban az esetekben, amikor a népünk vagy nemzetünk létét veszély fenyegeti, az egyetemes felebaráti szeretet normatív parancsának csak erősen redukált formában tudunk eleget tenni, mivel nemzetünk integritásának, illetve identitásának megőrzése érdekében olykor kardot kell ragadnunk, amiből egyenesen következik a barát–ellenség megkülönböztetés szükségessége is.²¹ Az már más kérdés, hogy az Európába irányuló tömeges migrációt is ilyen szükséghelyzetnek (*Notstand*) kell-e tekintenünk, miként azt Lichtmesz vélelmezi. Ebben a kérdésben napjaink Európájában szinte lehetetlennek tűnik széles körben elfogadott konszenzusra jutni, de néhány évtized múlva akár még ez is elképzelhető lesz. ■

az identitás
megőrzésének
szükségessége

17 Lásd Alain de BENOIST: *Aufstand der Kulturen. Europäisches Manifest für das 21. Jahrhundert.* ford. Claude MICHEL – Silke RÜHRMANN, Junge Freiheit, Berlin, 2011. 43.

18 BENOIST: *Kulturrevolution von rechts.* I.m. 86.

19 Pierre-André TAGUIEFF: *La force du préjugé. Essai sur le racisme et ses doubles.* Éditions la Découverte, Párizs, 1988.

20 Martin LICHTMESZ: *Kann nur ein Gott uns retten?* Antaios, Schnellroda, 2014.

21 Lichtmesz élesen megkülönbözteti egymástól a katolikus egyházat és a protestáns felekezeteket. A német evangélikus egyházzal nagyon rossz véleményem van.